

Смерть Зіґфріда
Мініятура з рукопису XV стор.

«Біда Нібелюнгам» («Der Nibelunge Not») — найбільш скристалізований варіант епохальної поеми, яка, складена середньо-горішньо-німецькою мовою на порозі XII та XIII сторіч, дійшла до нас у кількох відмінах.

В основі її сюжету лежить та сама контамінація прадавньої германської легенди про Зіґфріда та історичної події — загибель князів з Бургундського дому, — що її подибуємо й у скандинавських героїчних переказах «Едди». У «Нібелюнгах» автори (ім'я жадного з них не збереглося) опрацьовували мітологічний сюжет на тлі міцного лицарсько-двірського побуту, що на XII сторіччя вже був склався у своєму канонічному вигляді. Тут знаходимо раз-у-раз і конкретні подробиці цього побуту, аж до чемних звертань через «ви», які саме тоді почали входити у звичай.

Подані нижче переклади першої й останньої пісень («пригод») поеми являють собою перші спроби в напрямі здійснити, спільно з поетом Яром

БІДА

НІБЕЛЮНГАМ

Славутичем, повний переклад «Біди Нібелюнгам». За задумом, кожен з нас мав би виконати працю самостійного перекладу половини поеми з тим, щоб потім спільно знайти для цілого твору єдине стилістичне звучання. Подані тут дві пісні є покищо отим моїм першим самостійним варіантом.

В оригіналі поема складена тонічною чотирирядковою строфою ямбічного типу, римованою за засадою аа, бб. Супроти своєї ідеальної схеми

```

- / - / - / - / - / - / - /
- / - / - / - / - / - / - /
- / - / - / - / - / - / - /
- / - / - / - / - / - / - /

```

версифікація первотвору практично допускається раз-у-раз відбігів, зокрема в царину силабіки (довільного числа складів, навіть з порушенням кількості стіп).

Цей більш або менш випадковий характер первотворної тканини я наважився, мовити б так, абсолютизувати. Відмовившись від цілковитої ідеалізації метру за його первісною схемою — шлях, що ним ідуть усі перекладачі «Нібелюнгів» іншими мовами, — я прагнув знайти певного роду середне між щоразовою сваволею автора і суворим каркасом схеми. Мій метр ніде не виходить за межі тонки і, принципово беручи, ямбу, навіть тоді, коли я уникаю на початку рядка (перед або по цезурі) ненаголошеного складу. Водночас я користуюся з цілковитої свободи в комбінуванні повних і «обтятих» піввіршів, так що практично перший піврядок кожного вірша раз-у-раз збігається своїм типом з останнім піврядком строфи, який є завжди обов'язково чотиристопово-ямбовим. Тим самим хаотичність оригіналу дістає свого роду «геометричне» підпертя.

Так само вільно користувався я жіночими закінченнями, які хоч і трапляються в оригіналі,

проте, суворо кажучи, повинні б завжди звучати як чоловічі (Uoten — guoten тощо).

Мовна архаїзація відогравала в моєму перекладі видатну роль, проте не вирішну. Певні слов'язми, старовинні синтактичні конструкції тощо я добирав радше як середник символічний, а не дослівний.

Того самого стилізаційного принципу допускався я й у римованні. Тверді українські рими типу «смерть — вщертъ», за моїм задумом, радше налягають на постійно повторювані рими оригіналу, радше «обігрують» їх, ніж повнотою з ними ідентифікуються.

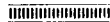
Українською поетичною мовою «Нібелонги» мають уже свою виразну традицію. Існує переклад Василя Цурата, в суті речі дуже добрий, хоч і з сильним локально-галицьким забарвленням.

Крім того, є недрукований досі уривок у пере-

кладі Максима Славінського, що його я подаю так само тут нижче. Цей видатний на багатьох полях нашої культури й політики діяч, з яким я мав дружнє листування в 1944 році, на моє прохання зробив переклад (з новонімецького переспіву Зімрока) фрагменту з 16. пригоди (смерть Зіґфріда). Працю виконано було для плянованої тоді, але не здійсненої антології німецької поезії.

Останній піввірш кожної строфи Славінський заокруглював у три стопи, підганяючи метр під три попередні рядки. Він робив це свідомо. Асиметризуюча чотиристоповість цього піврядка вражала його смак, як признавався він в одному листі. Вважаю за свій обов'язок подати тут цей текст без змін, з рукописного оригіналу, що зберігається в мене. Лише розділові знаки в ньому я допасував до прийнятих у цілій даній публікації.

Ігор Костецький

ПЕРВА ПРИГОДА

Як Кримгільда снила

- 1 в старих казках повчальних знайдем багато чуд
про воїв достохвальних про їх великий труд
про їх весілля пишні про сльози та ридання
про спори їх колишні почувте ж дивне повідання:
- 2 в Бургундії шляхетна панянка ізросла
в усіх країнах жадна будь краща б не змогла
Кримгільда називалась була жона пишнот
премногі ж з-між звитяжців през ню поклали свій живот.
- 3 любити любогідну се ж кожному дано
та до лицарських сватань було їй все-одно
були безмірно гарні і дух її й живот
дівочі ті чесноти скрасили б інших жон пишнот.
- 4 три королі плекали ю багаті та значні
Гунтер був та Гернот звитяжці видатні
ще й Гізельгер молодший також добірний витязь
князі ті за сестрою ходити мали і дивитись.
- 5 пани були привітні звисоченого роду
за безмір сили хвалені та за лицарську вроду
Бургундії іменням їх названа земля
діл доконали дивних по тім і в землях Ецеля.
- 6 у Вормсі що над Реном в своїм державстві жили
з країни многі лицарі прегорді їм служили
славогідно з честю по їх останній час.
двох жон през заздру сварку зазнав весь рід загиноу жас.
- 7 багата королева їх мати іменням Ута,
від батька ще звавсь Данкрат їх спадщина набута
як з животом розстався. він був статечний муж
теж за часів юнацтва являли почесні йому ж.
- 8 були три королі ті як я уже сказав
високим духом сильні. в підданстві їм стояв
квітучий шар лицарства була ж про нього річ
могутці та сміливці несхибні серед гострих січ.
- 9 се був із Тронье Гаген і теж мав брата він
Данкварта прудкого. з Мецу Ортевін.
обидва маркграфове Гере та Екеварт.
Фолькер із Альцея що був всіх шан за силу варт.
- 10 Румольт славетний кухар добірний був вояк.
Зіндольд і з ним Гунольд плекати знали як

- двір та звичаї чести трьох королів статут.
ще мали моногих витязів що їх не називаю тут.
11 Данкварт був маршалком а небіж коло вин
як стольник королівський той з Мецу Ортевін.
Зіндольд як виночерпій добірний теж вояк.
Гунольд як покойовий. з них кожен вмілий був дворак.
12 про двір отой потужний про дальносяжну міць
про ту високу гідність про витязів-провідць
як ті пани плекали всю жизнь собі в віраду
щоб вам звістити справжньо хто б до кінця словам дав раду!
13 тож раз Крїмгільда снила плекана у цнотах
мов сокіл чия сила вже в пір'я вбилась в льотах
від двох орлів роздертий став їй на її очах
для неї ж та подія найбільший був у світі жах.
14 з тим сном Крїмгільда вдалась до матері до Ути
та ж знала його значення надобре лиш збагнути:
той сокіл що скормила ти є шляхетний муж
най Бог його боронить щоб се не сталося йому ж.
15 чому про мужа мовите мамо моя люба
я мимо витязя чуттів завжди лишусь безшлюба
зостатись так волюю гарно аж по смерть
щоб през кохання мужа та не зазнала горя вщерть.
16 не зарікайсь так дуже: їй мати ж відрекла:
радіти в світі мусиш ти з серця джерела
се йде ж з кохання мужа ти бо жона пишнот
най лицаря справдешнього зізволить Бог тобі живот.
17 лишіть про те: сказала: пані ви моя
на многих жонах взнала не раз і згрубша я
як плекане кохання вже рано платять плачем.
любоби та страждання шлях омину я необачен.
18 тож так вона плекала чесноти чарівні.
минули многі ясні многі милі дні
ї ніхто не знав коханням ввійти в її живот
аж віддалася з честю звитязцеві жона пишнот.
19 то був той самий сокіл що виснила колись
що мати їй судила. як потім вимстились
їй руки на тих кривних ким вбит був муж отсей.
за смерть одну загублено від многих матерів дітей.

(Переклад: Ігор Костецький)

ШІСТНАДЦЯТА ПРИГОДА

Як убито Зіґфріда

(Фраґмент)

- 976 враз скинули одежу і в білих сорочках
мчать мов пантери дикі ген полем по квітках
і все ж біля криниці як кожний те вбачав
могутній лицар Зіґфрід між ними перший став.
977 в усьому був він перший прославлений юнак
одняв меча він з паса поставив сагайдак
і разом з сильним Гере під липою він став
край джерела-потока на короля чекав.
978 великих цнот був Зіґфрід хоч як він пити хтів
та до води припасти до короля не смів
поклав біля криниці свого щита герой
чекав і довгим здався чекання час отой.
979 вода прозора свіжа приемная була
король приліг на землю пив просто з джерела
і здумали ті люди що Зіґфрід мимохить
у той ловецький спосіб так само буде цить.
980 за те він поплатився бо хитрий Гаген в ліс
його меча і лука тихесенько одніс

ще раз пішов потрібну стрілу для себе взяв
 і на плащі ловецьким хреста шукати став.
 981 і поки пив ще Зіґфрід він стрелив і стріла
 ввійшла глибоко в тіло у серці залягла
 і Гагена сорочку кров залила, о гріх!
 хай в світі вже не буде нігде злочинств таких.
 982 стріла застрягла в серці а Гаген втік як міг
 ніколи він так швидко в житті своїм не біг
 бо Зіґфріда найбільше на світі він боявся
 тим часом славний лицар од рани спам'ятавсь.
 983 наляканий на ноги підвівся він умить
 а з раненого серця стріла йому стирчить
 шукав меча чи лука. о Гаген би не втік
 тоді від них, злочинець одплати б не уник.

Кадр із фільму Фріца Лянга «Нібелунги» (1923)
 Зіґфрід — Павль Ріхтер

984 на смерть ранений Зіґфрід позбувся меча свого
 одне що зоставалось був щит міцний його
 щита вхопився Зіґфрід за Гагеном погнався
 нечесний зрадник зникнуть не встиг хоч і змагавсь.
 985 хоч був ранений Зіґфрід та все ж своїм щитом
 він розмахнувся так прудко щс сипались кругом
 з того щита прикраси що навіть щит міцний
 переломивсь надвоє так мстив він сором свій.
 986 невірний Гаген впав би сконав з його руки
 такі його удари були міцні тяжкі
 коли б до того Зіґфрід меча свого здобув
 тоді б напевно Гаген вже смерти не минув.
 987 та сили покидали вже Зіґфріда, юнак
 не міг уже стояти і блідість смерти знак
 з'явилась на обличчі і скоро вже за ним
 заплакало жіноцтво за лицарем своїм.

(-) він мучився в стражданнях рятунку вже не ждав

- і гірко до присутніх усіх він промовляв:
хай смерть моя насильна вам дурно не мине
самих себе ви вбили вбиваючи мене.
- 998 зросила кров пелюстки всіх квітів лугових
а він боровся з смертю далеко од своїх
бо лютеє зняряддя вчинило смерть і там
він мусів попрощатись з усім своїм життям.
- 999 коли ж пани пізнали що вже герой помер
враз наражатись стали що їм робить тепер
згодились затаїти що Гаген те вчинив.
а марами для нього щит золотий служив.

(Переклад: Максим Славінський)

ТРИДЦЯТА ДЕВ'ЯТА ПРИГОДА

Як убито Гунтера та Гагена та Крїмгільду

- 2324 подбав тоді вже й Дітріх собі дібрати стрій
помагав при зброєнні Гільдебранд старий
при тому скарживсь дуже премогутній муж
аж цілий дїм здригався від голосінь його чимдуж.
- 2325 та вже бо знову мужній дух звияжця він обрив
озброївся добряче гнів у нім горів
а як скріпив ще руку щитом своїм міцним
лішов звідтіль поквапно і майстер Гільдебранд із ним.
- 2326 тож мовив з Троньє Гаген: я бачу йде сюди
пан Дітріх нас здолати із нами взаводи
по тих обидах моцних що стались тут йому
вже ж нині буде видко будь ліпшим суджено кому.
- 2327 гада собі той Бернський пан Дітріх що нікого
немає в силі тіла і в лютості над нього
й на нас помстити волисть йому приключні зла:
так промовляв бо Гаген: я той котрий його здола.
- 2328 ішовши з Гільдебрандом вчув Дітріх тую річ
тоді обом звияжцям він зблизився навстріч
що зовні замку сперлись на виступи гридниць.
поклав свій щит добрячий перед собою Дітріх ниць.
- 2329 з болючою журбою промовив Дітеріх:
королю Гунтере чи ж вам чинити так не грїх
проти мене бездомного. що вдїяв тут вам я.
віднята ось від мене тепер утіха вся моя.
- 2330 ще тим великим горем ви не ситі вцерьть
що Рюдїгера витязя забили нам на смерть.
тепер іще позаздрили всіх моїх мужів.
ніколи вам звияжці я зла б такого не вчинив.
- 2331 подумайте про себе й про ваше горе тут
про мертвих ваших друзів та весь гіркотний труд
чи се ж вам добрі вої не бентежить дух.
скін Рюдїгера леле завдав мені яких же скрух.
- 2332 біди такої в світі ще нікому не було
не зважили собі ви мое та ваше зло
все що я мав вірадного розбили ви доценту
щоб крєвних тут оплакувати мого не вистачить лементу.
- 2333 не так то ми вже й винні: відрік на тє Гаген:
під гмах сей ваших воїв рїй збився неогляден
озброєний старанно згромаджений до січ.
видати неправдива до вас дійшла про справу річ.
- 2334 що ж більш гадати. каже мені ось Гільдебранд
як з Амелюнгів вої прийшовши тут до брам
просили вас щоб видали ви Рюдїгера їм
та ви лиш кїпни й глузи сміливцям слали вниз моїм.
- 2335 відрік король з-над Рєну: волили мовляв
віднести Рюдїгера. я в тім відмову дав

- на-зло лиш Ецелеві не військові твосму.
а то вже Вольфгарт раптом на нас тут лайку зняв нев'ємну.
- 2336 тож з Берну витязь мовив: так сталося, нема ради.
королю славний Гунтере чеснот твоїх заради
возміздя дай за лихо що ти вчинив мені
і лицарю сміливий змирися й бути по війні.
- 2337 піддайсь мені як бранець ти і також твій муж
охоронити хочу наскільки єсм я дуж
щоб тутай поміж гунів не звідав злого ти
в мені ж знайти щось годі крім вірності та доброти.
- 2338 боронь нас Боже в небі: так Гаген відповів:
щоб тут тобі піддалися аж двоє вояків
які ще в повнім зброєнні стоять перед тобою
і ще не перешкоджені щоб вийти з зустрічі до бою.
- 2339 для чого зарікатись: промовив Дітеріх:
Гунтере та Гагене. обидва винні в тих
нещастях ви що серце і дух мій облягли.
від вас возміздя волю щоб справедливі ви були.
- 2340 сю вірну та безпечну вам руку я даю
що їду з вами і спинюсь у вашім аж краю
вас відпроваджу з честю абож прийму я смерть
бо вам забути хочу нещастя що зазнав ущерть.
- 2341 вже більш не вимагайте: відрік тоді так Гаген:
не личить нам відай те щоб байкою був згадан
з нас двох котрийсь відважець який піддався вам.
таж біля вас нікого один лиш Гільдебранд отам.
- 2342 тож мовив майстер Гільдебранд: Бог віда пане Гаген
який бо мир по всьому приносять вам привабен.
бо прийде ще година що схочете його.
вам отже варто б зразу мир взяти в пана могого.
- 2343 авжеж я радше б мир узяв: відрік тоді так Гаген:
перш ніж отак ганебно під імахом тут налякан
дав драла майстре Гільдебранд як то зробили ви.
що ви не встоїтеся не йшла бо й мисль до голови.
- 2344 тож Гільдебранд на тес: ну й що з тих ваших слів.
а хто ж то був на тарчу під Васгенштайном сів
коли Гішпанський Вальтер побив друзяк йому.
багато що вказати собі могли б ви самому.
- 2345 тоді пан Дітріх мовив: чи ж личити могла б
звитяжцям суперечка старих лайливих баб.
вам Гільдебранде боренню вже говорити більш.
гнітить мене бездомного сей превеликий біль найгірш.
- 2346 ось слухайте: рік Дітріх: звитяжцю Гагене
що вояки меткії від вас тут згадане
коли то я у зброї з'явивсь на очі вам.
ви волите сказали мене здолати сам-на-сам.
- 2347 ніхто й не заперечить: промовив Гаген витязь:
охоче з вами спробую в зударі сильнім стрітись
хоч би мені й зламався меч Нібелюнгів сей.
аж лють бере на думку що звали в бран нас двох людей.
- 2348 як Дітріх вичув Гагенів той дух пройнятий злом
меткий добрячий витязь щит ухопив притьмом.
як прудко ж проти нього зо сходів Гаген збіг.
меч Нібелюнгів добрий на Дітріхів з брэнчанням ліг.
- 2349 тоді довідався Дітріх що се відважний муж
направду лютий духом. заходивсь чимдуж
пан з Берну боронитись ударів тих страшних.
пізнав він добре Гагена звитяжця з-поміж видатних.
- 2350 також страхавсь він Бальмунга могутнього меча
мистецтво Дітріх ставив лиш ударам згаряча
аж Гагена він все ж таки здолав звершивши спір
йому завдав він рану була велика вглиб і вшир.
- 2351 собі гадав пан Дітріх: вщерть змучивсь ти отсе
мені твоя тут чести смерть вжеж не принесе

тому зроблю я спробу примусом моім
 тебе у бран забрати. він пильно заходився з тим.
 2352 кинув щит на землю він сильнодужий був
 Гагена із Тронье руками він здобув
 так був тоді подоланий від нього смілий муж.
 смутивсь шляхетний Гунтер дух пройняла журба йому ж.

Кадр із фільму «Нібелунги»
 Гаген — Ганс Адальберт Шлеттов,
 Гунтер — Теодор Льюос

2353 зв'язавши Дітріх Гагена привів здобуток свій
 до кралі благородної й віддав на руки їй
 відважного звитяжця з усіх хто меч носив.
 по багатьох стражданнях їй дух нарешті звеселів.
 2354 рекла люб'язно до бійця Ецля жона пишнот:
 будь завше тобі щасні серце й весь живот
 відшкодував мені ти мої всі біди вщерть
 тобі я буду вдячна аж по мою саміську смерть.
 2355 на те сказав пан Дітріх: най буде жив-здоров
 шляхетна королево. і може б час прийшов
 де все він відшкодує що заподіяв вам
 та вже ж не тим що бачите як зв'язаний стоїть тут сам.
 2356 вона ж звеліла Гагена завести до темниці
 лежачого не зріли там нічий зиниці.
 король шляхетний Гунтер гукнув тоді навні:
 де ж дівся витязь з Берну він кривду спричинив мені.
 2357 йому ж назустріч вийшов тоді пан Дітеріх
 у розпалі був Гунтер хвал гідних сил своїх
 не зволікав він більше а збіг лишивши їмах.
 здіймав надзвичай видзвін обох мечів потужний змах.
 2358 був Дітріх пан віддавна багато дохвален
 а й Гунтер був так дуже розлючен та шален
 бо біди злі до ворога збудили в ньому гнів.
 се мовити б лиш чудо що Дітріх там лишився жив.
 2359 були на міць і мужність великими сба ж
 дуднів від вдарів гучно палац аж до башт
 коли мечами били по шоломам по добрим
 король відзначивсь Гунтер велично духом прехоробрим.
 2360 та все ж здолав той Бернський як з Гагеном було
 кольчужне вбрання витязя кров'ю протекло
 мечем пробите гострим що ніс пан Дітеріх
 вжеж бивсь пан Гунтер змучений з хвал гідних сил своїх усіх.

- 2361 володаря зв'язала Дітріха рука
хоч королям не личить опаска отака.
він думав: так лишися король і його муж
кого б вони лиш стріли вже смерти не минуть тому ж.
- 2362 отож бо Дітріх Бернський його за руку ймив
і в путах відпровадивши Крїмгільді появив.
з його бідою зменшились її турботи бувші
рекла: щастьбоже Гунтере з Бургундської землі прибувши.
- 2363 він рік: шляхетна сестро вклонився б вам я вдячно
будь ваше привітання з прощенням однозначно
та ваш я знаю крале так гнівом дух налит
що се для мене й Гагена навряд чи щирий був привіт.
- 2364 тож мовив витязь з Берну: крале жоно пишнот
не може бути бранцем лицаря живот
як я висока пані його вам передав.
нехай же йде надобре тим хто нещасними тут став.
- 2365 рекла що так і вчинить. пішов пан Дігеріх
з сліз повними очима від славних воїв тих.
та як помстилась жасно ж Ецля жона пишнот
добірним тим звитязцям обом забрала їх живот.
- 2366 звеліла їх окремо держати у темниці
щоб жадного не зріли другого зіниці
аж доки брата голову дпринєсла Гагену.
Крїмгільда доконала вщерть помсту на обох страшну.
- 2367 отож бо королева де Гаген був прийшла
річ до звитязця в неї ворожою була:
як повернути забране в мене ви готові
то вернетесь додому в Бургундію живі й здорові.
- 2368 та лютий Гаген мовив: шкода о тім і слів
шляхетна королево. я клятву зарядив
клад не відкривати аж доки володар
ще хоч один живе мій його ж не дам нікому в дар.
- 2369 край покладу сій справі: рекла жона пишнот.
у брата відібрати наказ дала живот.
ось голову відрубано. принєсла ю за чуб
перед завзяцем з Тронье. вже мав на тім він досить згуб.
- 2370 як тільки свого пана вздрів голову м'ятежний
одвіт Крїмгільді витязь дав тоді належний:
ти волею твосою кінець принєсла вмить
і все правдиво сталось як змислив я задалегідь.
- 2337 отож тепер Бургундів король шляхетний вмер
пан Геренот так само й молодший Гізелгер.
де скарб про тее відають лиш Бог та я один
тож назавжди чортице вже схований від тебе він.
- 2372 *рекла: лиху відплату ви зладили вповні
та тут бодай лишився меч Зігфріда мені
носив його мій любий як бачила востанне
того на кім звинили мені ви горе безнастанне.
- 2373 здобула його з піхви. не міг же ані руш
звитязець протистати як смерть несла йому ж.
обіруч із розмаху голову зняла.
король се звидів Ецель його журба вщерть пройняла.
- 2374 біда: гукнув тоді сам князь: як бути вбитий міг
від рук жони звитязець найкращий з-між усіх
хто в наступи ходили або носили щит.
хоч був йому я ворог та все ж мені тих досить бід.
- 2375 промовив Гільдебранд старий: не піде їй на користь
що вбити його зважилась. нехай його суворість
мені самому лиху страшне принєсла вщерть
а я таки помщуся за ту сміливця Тронье смерть.
- 2376 лют до Крїмгільди Гільдебранд підскочив і з плеча
завдав владарці вдару вдатного меча.
від Гільдебранда вчинений був біль її велик
що ж міг допомогти їй її понадзвичайний крик.

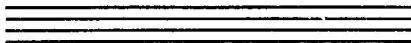

Кадр із фільму «Нібелунги»

Дітріх — Фріц Альберті, Ецель — Рудольф Кляйн-Рогге,
Гаген (забитий) — Ганс Адалберт Шлеттов, Крімгільда —
Маргарита Шен, Гільдебранд — Георгі Август Коз

- 2377 тож так на смерть рокованих усіх поляг живот
розрубана на кусні була жона пишнот
від того Дітріх з Ецлем здригнулись у риданні
тоді зайшлися в плачі за ними родичі й піддані.
- 2378 пишнотне й шани гідне полягло на смерть
зазнали люди горя й страждання там ущерть
завершилась бідою веселоц королів
любов здолало лихо як то бува кінець-кінців.
- 2379 що сталося по тому не оповім я вам.
по мертвих друзях плакали шляхетні й слуги там.
ридати ж тим лицарським вщерть юнакам і юнкам.
доходить казка краю се й е ота біда Ніблунгам.

(Переклад: Ігор Костецький)

„Ukraine und

die Welt“

УКРАЇНА і СВІТ

ЛІТЕРАТУРА, НАУКА, МИСТЕЦТВО І ГРОМАДСЬКЕ ЖИТТЯ

Собор Св. Петра в Римі

Зошит п'ятнадцятий

ГАННОВЕР

1955 рік

diasporiana.org.ua